

II. El concepte de regió i la teoria econòmica

La inclusió de la variable espai que necessàriament ha de culminar en la revitalització del concepte de regió s'imposa a la teoria econòmica per dos motius. Perquè l'experiència econòmica diària, amb la seva aparent resistència a la mobilitat dels factors productius i a la satisfacció espacial del consum, no podia continuar ignorada gaire temps. A més, perquè l'aplicació dels principis bàsics econòmics fa necessària la «presa de consciència» de la diferència espacial i la seva inclusió en l'anàlisi. Si no existissin les economies de la producció a gran escala sempre que existissin els costos de transport, tots els béns es produirien uniformement a través de l'espai; si no existissin costos de transport, però sí les economies d'escala, tots els béns del món es produirien en uns quants punts òptims. Però com que ambdós elements coexisteixen, així com existeix la necessitat d'espai físic per part de l'agricultura, cal tenir-los tots presents si volem estructurar un esquema analític que no inclogui una abstracció excessiva del món econòmic real. El que és estrany és que tot això no s'hagi vist abans. La inclusió de la variable espacial en la literatura econòmica amb aparences de generalitat no té pas més enllà de vint-i-cinc anys, sense que amb això vulguem ignorar autors com Alfred Weber, que ja l'any 1911 tractava sistemàticament la qüestió, o bé Von Thünen, que la intuïa amb bastant d'aproximació encara molts anys abans.

Realment, es pot atribuir el retard en el coneix-

xement de la qüestió a Alfred Marshall, l'home que amb la seva autoritat en el món acadèmic de l'Economia va allargar la vida de la positura neoclàssica gairebé mig segle. Doncs bé, Marshall reconegué que el problema econòmic descansava sobre les variacions «en l'àrea espacial i en el període de temps a què s'estén el mercat». Però afegí: «la influència del temps és més fonamental que la de l'espai.» Amb això n'hi va haver prou perquè els economistes moderns anglosaxons deixessin d'interessar-se per aquests aspectes del problema fins fa ben poc. El fet —admès des dels anys trenta— que la distància sigui capaç de diferenciar la mercaderia i de determinar les preferències del consumidor (el fumador de cigars preferirà de vegades fumar cigarretes si per trobar-los ha de desplaçar-se a un estanc gaire lluny de casa seva) els portà a la inclusió de la distància en l'anàlisi. Aquesta entra, doncs, en la teoria anglosaxona per la bretxa que les idees sobre monopolisme obren en la gran façana de la competència perfecta.

Per la seva banda, els economistes alemanys i escandinaus Weber, Engländer, Christaller, Palander i Ohlin, com a capdavanters, es mouen amb certa independència del marc anglosaxó. Partint de l'esquema de Von Thünen, precursor germànic, s'acosten a l'espai d'una manera més directa, apreciant-lo en allò que té de resistència al moviment dels factors productius i de les mercaderies, per desembocar en l'anàlisi dels costos de transport.

Resumint, l'element espai ha estat inclòs en l'anàlisi teòrico-econòmica per dos grups de pensadors, que han procedit amb certa independència i han pres la sortida des de punts d'arrencament diferents. El primer grup —germano-escandinau—, amb una clara precedència cronològica, ha partit de la loca-

lització industrial. El grup anglosaxó, per un camí més indirecte i menys sistemàtic, ha partit de la diferenciació del producte per la distància a l'hora del consum.

Admesa la presència en l'anàlisi econòmica de l'espai i de la seva dimensió, que és la distància, no és tan difícil d'arribar a la regió com a element que juga un paper destacat en el pensament econòmic actual.

La necessitat d'un concepte de regió, determinada per la teoria econòmica, és fàcil d'establir. Alfred Weber entra obertament en els fenòmens de la concentració espacial de l'activitat econòmica amb la seva anàlisi dels factors aglomeratius i desaglomeratius.

August Lösch, que ha portat potser la teoria de la localització a un màxim de generalització, va determinar formalment la distribució hexagonal de les regions i el seu sistema general de regions a base de la teoria pura de la localització de l'activitat industrial i agrícola. Referint-se a Ohlin, autor suec que fou un dels primers que van diferenciar els problemes del comerç internacional dels que eren propis del comerç interregional, diu: «Ningú no pensa a negar que les fronteres polítiques són també fronteres econòmiques. Els exemples citats pretenen provar que existeixen regions econòmiques dintre de les fronteres polítiques, i que n'hi ha que s'estenen més enllà.»

La regió configura el marc natural de tota investigació econòmico-espacial empírica. Constitueix, en els problemes que aquí ens ocupen, l'anella entre el pensament abstracte i la percepció del món exterior. Tant si partim d'una hipòtesi per deduir unes conseqüències que hem de trobar confirmades en el món real, com si arrencant de fets observats

pretenem d'aconseguir un mínim acceptable de generalitat, el concepte de regió resulta indefugible cada vegada que el problema econòmic a resoldre tingui caràcter espacial. Ara bé, com podem conceptualitzar la idea de regió? La regió està vinculada amb la definició geogràfica de «porció geomètrica de la superfície terrestre». És a dir, es tracta sempre d'un concepte dimensional o espacial. En allò concret, tanmateix, aquesta dimensió sempre té uns límits físics, econòmics, ètnics, culturals, etcètera, que li presten el seu contingut determinat i especial: un caràcter regional. Aquestes característiques es manifesten per donar un caràcter d'homogeneïtat al continent regional o per ésser un punt de referència d'una relació funcional que el determini. Segons es prengui l'una o l'altra via, es pot parlar en Economia de regió homogènia o de regió nodal.

¿Hi ha un tipus de regió aplicable a tota problemàtica econòmica? Evidentment, no.

En general, podem afirmar que el concepte de regió és flexible, i serà definit en termes del problema la solució del qual se cerca. El que és important per a nosaltres en aquest punt és que, amb la distància, la regió ha entrat a la pantalla de la ciència econòmica moderna.